



**Raftul  
Denisei**

---

Colecție coordonată de  
DENISA COMĂNESCU

PAULA MCLAIN

*Hemingway*  

---

*și cu mine*

Traducere din limba engleză și note de  
VERONICA D. NICULESCU

HUMANITAS  
*fiction*

Pentru Julie Barer

Dincolo de „acum“ nu mai e nimic. Cu siguranță nu există nici un „ieri“ și nici „mâine“ nu există. Câți ani trebuie să treacă până să-nțelegi asta?<sup>1</sup>

Ernest Hemingway, *Pentru cine bat clopotele*

---

1. Ernest Hemingway, *Pentru cine bat clopotele*, traducere de Ionuț Chiva, Editura Polirom, Iași, 2014, p. 205.

## Prolog

Un pic înaintea zorilor zilei de 13 iulie 1936, în timp ce trei asasini escaladau un zid înalt ce împrejmuia o grădină din Tenerife, sperând să ia pe nepregătite grupul de paznici înarmați, eu dormeam într-o cameră micuță din Stuttgart, așteptând ca viața mea să înceapă.

Uciagașii erau profesioniști. Se mișcau fără să scoată un sunet, urcând pe niște frânghii ascunse, fără să se uite deloc unul la celălalt sau să se gândească la orice altceva în afară de acțiunea lor imediat următoare. Au sărit fără să scoată un sunet de pe zid pe pământ, trecând invizibili printre umbre și furișându-se încet spre ținta lor.

Era asemenea desfășurării unei simfonii. Planul lor era să-i răpună pe paznici unul după altul, tăindu-le gâtul. Apoi aveau să forțeze ușa de dincolo de verandă și să urce treptele de marmură către camera fetei. María del Carmen, așa o chema, avea zece ani și-și dormea somnul dulce până când o frânghie avea s-o sugrume rapid și pernele aveau să-i strivească fețișoara. Apoi către dormitorul stăpânului, unde urmau să se debaraseze de ultimii câțiva paznici. Totul trebuia să fie înfăptuit fără să se tragă un singur foc. Generalul și frumoasa lui soție nu trebuiau să se agite deloc în patul lor de dincolo de ușă, trupurile lor să fie neclintite, ca dintr-un tablou de Velázquez, înainte de sosirea morții.

Toate acestea începuseră să se deruleze, însă atunci unul dintre paznici s-a întors brusc și focul mitralierei a spart liniștea nopții. Asasinii s-au împărșiat, abia reușind să scape cu viață.

Generalul s-a trezit când au răsunat împușcăturile, dar după ce-a aflat de la oamenii lui ce se întâmplase n-a făcut decât să se ducă înapoi la culcare, împleticindu-se. Tentativele de asasinat la adresa lui nu erau rare, mai ales în perioada aceea, când el se afla în preajma lucrului pe care și-l dorește și pe care-l aștepta, asemenea unui tigru, din umbră.

Peste cinci zile, a început revolta plănuită din Maroc. Generalul a transmis un mesaj prin care le cerea tuturor ofițerilor din armată să se alăture insurecției și să răstoarne guvernul spaniol. Apoi și-a trimis soția și fiica într-o ascunzătoare din Franța, iar el a fost dus pe străzile din Tenerife, unde deja începuseră împușcăturile, până la un avion de Havilland Dragon Rapide care îl aștepta. Purta haine civile și ochelarii fumurii și, pentru o și mai bună deghizare, își răsese binecunoscuta mustață.

După toate acestea, a fost doar un fleac decolarea micului avion cochet, care avea să-și ducă pasagerul în Africa de Nord, unde acesta urma să-și pregătească armata ce va cuceri în curând teritoriile din Spania. Pe drum într-acolo, și-a pus uniforma de-un kaki vioi, încinsă cu o centură roșie cu auriu. Și uite-așa, a devenit generalul Francisco Franco, proaspăt scăpat din exil. Gata să înceapă un război pe care lumea întreagă va fi nevoită să-l încheie.

Și ce făceam eu pe-atunci, la douăzeci și șapte de ani, când Franco încerca să cucerească Spania? Stăteam într-o umbră tot mai groasă, ca toți ceilalți, fie că ne dădeam seama sau nu.

Trupele germane pătrunseseră de curând în Renania și erau puse în aplicare legile de la Nürnberg, care le interziceau evreilor să se căsătorească și să aibă copii cu cetățeni „puri“ ai Reichului, îi împiedicau să meargă la școlile publice și să aibă anumite afaceri și îi declarau, alături de afro-germani și țigani, dușmani ai *Volksgemeinschaft*<sup>1</sup>, în așa fel încât naștiții să-și poată proteja sângele arian într-un stat întemeiat pe criteriile rasiale. Totul era

---

1. În traducere exactă, comunitatea poporului (germ.).

extraordinar de șocant și complet greșit. Și totuși, aproape că te puteai preface că nimic din toate astea nu se întâmplă, văzându-ți de viață și gândindu-te că e ceva ce n-are de-a face cu tine.

Eu locuiam de câțiva ani la Paris, cu intermitențe, încercând să fiu scriitoare și îndrăgostindu-mă adesea, fără să am cine știe ce succes nici la una, nici la alta. Îmi doream la nebunie să creez un personaj la fel de sclipitor și bine conturat ca Lady Brett din *Fiesta*, însă, fiindcă nu puteam, mă mulțumeam cu încercarea de-a fi eu însămi ca ea. Purtam fuste lungi cu pulovere tricotate și stăteam în cafenele fumând prea mult, mijind ochii și zicându-le „Bună, dragă“ unor oameni pe care nu-i cunoșteam aproape deloc. Comandam cocteiluri mult prea tari pentru mine, râdeam de situațiile disperate și mă aruncam cu ochii închiși în experiențe de tot felul, adică spre bărbații căsătoriți. Dar cel mai rău era să merg singură acasă după aceea, sub un cer murdar, violet, fără să mă simt deloc ca Lady Brett, ci tristă, singură și complet derutată în legătură cu ce ar trebui să fac și cine să fiu.

Ceva lipsea din viața mea – din mine – și mi se părea că scrisul ar putea umple sau repara acest gol sau m-ar putea vindeca pe mine de mine. Aveam doar o vagă idee, însă o urmasem credincioasă, de la St. Louis la New York, de la New York la Paris, de la Paris la Cannes și la Capri, iar acum la Stuttgart, unde intenționez să mă documentez. Începusem de curând un roman despre o pereche de francezi tineri care aveau să întreprindă lucruri curajoase și importante în numele pacifismului politic – să facă grevă alături de mineri, în minele de cărbune, și să simtă bastoanele metalice ale jandarmilor, toate în numele dreptății sociale.

Povestea mi se părea îndrăzneță și serioasă când stăteam aplecată asupra carnetelor mele în Weltkriegsbibliothek, dar în fiecare zi exista o clipă când ieșeam din bibliotecă și dădeam piept cu lumea reală. Cât de naivă și zadarnică părea ideea de pacifism atunci când vedeam străzile pline de Cămășile brune.

Într-o zi, eram la cinematograful când doi soldați ai Reichului au intrat și au scos în stradă o evreică tânără care stătea pe scaunul ei, în fața mea, apucând-o de ceafă ca pe-un câine. Luminile s-au stins și bobina cu filmul a reînceput să se rotească, dar de-acum nu mai puteam să stau liniștită în scaun și să mă distrez. Pe drum înapoi spre pensiunea unde locuiam, am tresărit de câteva ori surprinzându-mi reflexia într-o vitrină. Păream destul de ariană, cu bucle blonde, ochi de un albastru deschis și un nas puternic și drept. Moștenisem trăsăturile de la părinții mei, în fond, care trecuseră ușor drept protestanți în antisemitul St. Louis. Dar în familia mea exista sânge evreiesc, de ambele părți.

De la Stuttgart, m-am dus la München, unde totul a devenit și mai sumbru și mai amenințător. Am citit despre lovitura de stat a lui Franco în ziarele naziste, care relatau totul într-un stil lăudăros și sarcastic. Regimul republican aflat în prăbușire rapidă era descris ca o haită de „jigodii roșii“, în vreme ce Franco strălucea, un prinț al poporului spaniol. Nu mai conta că guvernul pe care-l răsturnau el și acoliții lui era produsul primelor alegeri democratice după șaiszeci de ani. Nu mai conta că ființe nevinovate erau măcelărite pentru ca o mână de oameni să poată revendica puterea și dominația absolută.

Când m-am întors la Paris, Franco declarase deja legea marțială și jurase să „unească“ iar Spania cu orice preț, chiar dacă asta însemna masacrarea a jumătate din populație. Mare parte a armatei spaniole se alăturase naționaliștilor, în vreme ce civilii neinstruiți se străduiau să apere orașele și satele. Pamplona, Ávila, Zaragoza, Teruél, Segovia și întreaga Navarra au căzut ca piesele de domino în nici o lună. Oricine vorbea împotriva loviturii de stat devenea o țintă. În vechiul oraș maur Badajos, naționaliștii au adunat aproape două mii de oameni în Plaza del Toros – voluntari din miliții și fermieri, și femei, și copii – și-au tras în ei cu mitralierele, lăsând trupurile acolo unde au căzut și plecând mai departe, spre Toledo, unde aveau să facă același lucru.



Dar și mai rău era că se formau alianțe cumplite. Naziștii germani au trimis în Spania bombardiere ale Luftwaffe, ultimul model, și trei mii de soldați, în schimbul unor resurse minerale, cupru brut și minereu de fier care în curând aveau să-l ajute pe Hitler în urmărirea scopurilor sale criminale. Au fost trimise submarine și alte bombardiere, sute de nave încărcate cu materiale și ofițeri bine pregătiți ca să-i instruiască pe oamenii lui Franco și să-i transforme în ucigași și torționari mai pricepuți.

Și Mussolini a sărit în ajutorul lui Franco, „împrumutându-i“ optzeci de mii de soldați și alcătuind al treilea dinte mortal al furcii fasciste. Și astfel, după ani de complotări sinistre, aproape peste noapte Europa a devenit un loc diferit, unul mult mai amenințător. Orice părea posibil.

În Uniunea Sovietică, Stalin avea planurile lui, dar în clipa asta erau multe de câștigat dacă ajuta Spania republicană. A așteptat să i se alătore marile democrații din Vest cu armament de vânzare, dar guvernul Franței era crunt divizat, iar Marea Britanie părea mai preocupată de aventurile amoroase ale regelui Eduard VIII cu Wallis Simpson. În Statele Unite, Roosevelt era preocupat de remedierea efectelor devastatoare ale Marii Crize Economice și totodată era prins în chinurile campaniei electorale pentru realegerea sa. Și, în fond, America avea de analizat serios solicitările de ajutor ale Spaniei. Circulau zvonuri supărătoare cum că anarhiștilor și sindicaliștilor din miliții li se dădeau arme dacă se alăturau cauzei republicanilor – o poziție greu de sprijinit când acasă teama de comunism era atât de mare.

Roosevelt a optat pentru embargoul privind furnizarea de armament pe termen nelimitat, jurând să țină America departe de războaiele străine cât de mult timp posibil. Dar pentru unii dintre noi, care priveam umbrele adâncindu-se de-a lungul întregii toamne a anului 1936, nu exista noțiunea de război străin. Forțele naționaliste se răspândeau prin sate nevinovate, omorând zeci de mii de oameni la trecerea lor. Când au bombardat Madridul, înconjurând-o din trei părți, noi ne-am simțit responsabili. Republica Spania încercase să devină democratică,

doar pentru a fi lovită fără milă și chinuită. De ce nu ne-ar fi preocupat?

Încet, încet, și apoi toți deodată, mii de oameni au început să se ofere voluntari. Brigăzile internaționale erau alcătuite din oameni veniți din Franța și America, Canada, Australia, Mexic. Majoritatea bărbaților nu erau soldați instruiți. Majoritatea, de fapt, nu ținuseră niciodată o armă în mână, și totuși apucau ce arme puteau – revolvere rămase de la tații lor, puști de vânatoare, pistoale, măști de gaze de la magazinele de bricolaj – și urcau în trenuri, pe vapoare, în avioane de marfă.

Era o cruciadă frumoasă și, deși nu mi-a fost limpede imediat cum îmi voi găsi și eu rolul în ea, mai târziu am privit totul în felul acesta: Să vezi timpul ascuțindu-se până devine doar un punct, s-ar putea ca asta să fie cel mai norocos și pur lucru cu puțință. Să simți lumea ridicându-se și scuturându-te zdravăn, insistând să te ridici și tu, cumva. Într-un fel. Să te trezești și să te întinzi, dureros. Să te schimbi, complet și irevocabil – cu acele mijloace pe care le ai la dispoziție – în omul care trebuia să fii dintotdeauna.

Pentru mine, războiul din Spania o să strălucească mereu în lumina schimbării greu câștigate. A fost ca o îndrăgostire. Sau ca atunci când privești sus, pe cer, și vezi o săgeată arzând, ce strigă să fie urmată. A fost simplu și complicat totodată. Și eram pregătită să spun da, chiar dacă aveau să fie puse în mișcare mult mai multe lucruri decât eram eu capabilă să prevăd sau să-mi imaginez. Iar dacă aveam să-mi pierd în curând inima pentru totdeauna, pentru a nu mi-o mai regăsi niciodată, și să pierd absolut totul – eram pregătită și pentru așa ceva. Viața mea părea să aibă nevoie de asta. Era un ceva care mă chema să-l urmez. Până la urmă, n-a fost vorba de nici un fel de alegere. N-aveam decât să merg înainte, cu ochii larg deschiși și cu palmele de asemenea deschise, dornică să plătesc prețul.

PARTEA ÎNTÂI

# La întrecere cu umbrele

ianuarie 1936 – martie 1937

Orice s-ar zice, m-am născut o călătoare, voiam să merg peste tot și să văd totul. Amintirea mea cea mai clară, de la cinci sau șase ani, este a dimineții în care am scris, nu strâmb și grăbit, ci cu grijă: *Dragă mama, ce frumoasă ești. Ești foarte bună cu mine. La revedere. Martha.* Am găsit o pioneză și-am prins scrisoarea de stâlpul scării în spirală, în partea cea mai de sus, și apoi am ieșit pe ușa casei fără să iau cu mine nimic și fără să scot un sunet. Tropăind hotărâtă pe stradă – căci pusesem totul la cale cu mult înainte –, m-am furișat în căruțul omului care ne aducea gheață, cu speranța că voi ajunge undeva departe de St. Louis, în lume.

În toată acea lungă zi de vară am stat complet ascunsă și-am fost exaltată. În parte datorită faptului că eram un pasager clandestin și a felului în care fugisem singură, în taină. Dar și mai convingătoare era stranietatea a ceea ce vedeam prin crăpăturile căruțului – fabrici, cartiere și întinderi mari, întortocheate ale orașului pe care nu le văzusem niciodată și nici măcar nu le bănuisem. Eram fericită și chiar am uitat de foame până la asfințit, când am zărit Parcul Forest Hills și mi-am dat seama că nu călătoriserăm decât într-un cerc larg, cunoscut.

Acea primă călătorie de una singură mă dezamăgise, însă chiar și așa mi-a deschis ochii. Eram o călătoare și cu asta basta. Până la vârsta de douăzeci și șase de ani văzusem mare parte din Europa, înotasem goală în trei oceane, întâlnisem diplomați și bolșevici. Facultatea nu îmi putuse menține interesul treaz, așa că o abandonasem, câștigând cât să pot să trăiesc în stilul meu.

Părea imperios nu numai să fiu mereu în mișcare și să simt lucruri, dar și să fiu eu însămi, să trăiesc viața mea, nu pe-a altcuiva.

Însă în ianuarie 1936 mama mi-a trimis o telegramă prin care mă chema acasă, în St. Louis, spunând că tata era bolnav. M-am dus cu trenul, frământând agitată telegrama în buzunarul hainei pe drum, până am făcut-o bucățele. Căci, de când mă știam, mama avusese mereu grijă să nu permită nimănui să-i vadă îngrijorările. Însă tensiunea și anxietatea răzbătuseră acum chiar și din puținele cuvinte înșirate rapid ale telegramei, iar eu nu știam cum îi voi găsi, pe ea și pe tata, și dacă o să fac față întâlnirii cu el, bolnav și slăbit. Să fac față lucrurilor, așa cum erau.

Mama mea, Edna, a fost mereu Steaua Polară a cerului meu, fiind și cea mai bună dintre toate ființele în viață. Era caldă, inteligentă și extraordinar de generoasă și, deși își petrecuse întreaga viață militând pentru drepturile femeilor și era mereu gata să se aplece de partea corectă a lucrurilor, a oamenilor, a cazurilor, toate campaniile, marșurile și discursurile publice nu au împiedicat-o deloc să fie mamă și soție. În fiecare seară se oprea din ceea ce făcea în clipa în care auzea cheia tatălui meu în broască. Apoi cobora iute scările exact când el pătrundea pe ușă, își așeza pălăria gri de fetru pe suportul de lemn și o săruta.

Acest ritual de seară era un gest tandru, cel mai vechi obicei de-al lor. Dar părea să fie și o promisiune pecetluită a viitorului. A unei încrederi totale, care se ducea cât de departe cu putință. A tuturor sărutărilor ce vor urma. Îmi amintesc că, atunci când eram mică, mi se părea că pentru mama nu era nici un fel de efort să se aplece la ușă în fiecare seară. Timpul uneltea, fără îndoială, la asta – încetinind pentru ca ea să poată opri toate celelalte treburi și să se aplece exact acolo în clipa când ușa se deschidea larg, zi de zi. Însă bineînțeles că greșeam. Era vorba despre un efort imens și, de asemenea, de voință. Și de alegere, și de hotărâre. Celelalte treburi erau lăsate baltă pentru ca ea să poată ajunge pe scări. Da, chiar dacă eu nu le-am văzut sau auzit niciodată cum se prăbușesc.

Tatăl meu, George Gellhorn, era un obstetrician renumit și respectat, cu program de lucru încărcat și poziții didactice

la două spitale, și-un fel strălucit, impecabil, de-a se purta în lume. Era acel tată-stâlp, ca scos direct dintr-un roman de George Eliot, care se ocupa de familia sa cu nespusă grijă, având precizia mecanismelor interne ale unui ceas elvețian; la fel și de pacienții lui. Și de toate.

În biroul lui erau mii de cărți aranjate în ordine alfabetică, cu cotoarele perfect aliniată. Și el le citise pe toate. Când eram mică, mi se părea că știe tot ce era de știut, și totul despre mine. Poate că de aceea încercam mereu să-i fiu pe plac și să-i câștig aprobarea, pentru ca, în cele din urmă, să devin fiica pe care o vedeam licărind în ochii lui, plină de promisiuni și posibilități. Probabil că asta a fost dificultatea cea mai mare din viața mea, să ajung la o înțelegere cu adevărul. Sigur că acea fică nu exista. Nu avea cum.

De la gara din St. Louis, am închiriat o mașină care să mă ducă pe McPherson Avenue, unde am rămas în fața unei uși mari, lustruite, și mi-am permis să mă gândesc, o clipă prelungă, ce-ar fi să fug, în loc să intru și s-o încasez. Ultima oară când fusesem acasă, eu și tata ne certaserăm așa de rău, încât nu-mi puteam aminti cuvintele lui fără să mă crispez. Iar acum el era grav bolnav, poate pe moarte.

Ușa s-a deschis larg și a apărut mama, privindu-mă de parcă făceam o nebunie.

— Marty! Intră. O să mori de frig.

Când m-a tras în casă și-n brațele ei, simplul ei miros m-a dat gata. Apă de lavandă, pudră de față și rufărie curată. Fiecare clipă din viața mea îi aparținuse ei, dansurile din două în două săptămâni și micul dejun de sâmbătă, glasul ei fredonând pe deasupra apei care curge sau repetând fragmente de discurs pe care și le pregătea mereu dinainte, în cap. Picnicurile de la amiază, doar cu noi două, la Creve Coeur, lângă cascadele înspumate, unde mă rugam ca ea să nu moară niciodată. Și serile petrecute pe veranda noastră din față, cu cărțile întoarse ca niște corturi, în poală, când lumina scădea, și fluturi de noapte albi se agățau în ușa de plasă.